

MOTORIKK HOS BARN

– råder milepælsmafiaen eller har vi rom for mangfold?

– om «normalmotorikk» og fysioterapeutens balanse innenfor identifisering av motoriske vansker og generell helsefremming

Kine Melfald Tveten,
Fysioterapeut, MSc. Spesialist barne-
og ungdomsfysioterapi MNFF
Høyskolelektor og stipendiat ved
Høgskulen på Vestlandet, Norge
kint@hvl.no

Denne artikkelen tar utgangspunkt i et essay jeg publiserte i det norske fagbladet Fysioterapeuten, noen innledende funn, og refleksjoner rundt mitt eget PhD prosjekt, samt erfaringer som barnefysioterapeut og som mor til en jente på snart to år.

Hva er normalmotorikk? Hvem er milepælsmafian?

Enten man har barn selv, eller har små barn i nærmeste familie; de fleste har tanker eller bekymringer om hva som er typisk motorisk utvikling. Det er så synlig, når et barn kommer opp i mer avanserte posisjoner og når de motoriske milepæler. Den første vending, de første krabbetak, de første skritt. Noen studier fremhever tidlig oppnåelse av motoriske milepæler som gunstig med hensyn til senere kognitive evner (1-4), men man kan også spørre seg, om det er u hensiktsmessig med et jag etter rask utvikling hos barn. Er begrepet «bredde» i normalvariasjon truet?

«Hvordan ligger hun an, egentlig?» Som barnefysioterapeuter får vi stadig henvendelser fra bekymrede foreldre, som lurer på om noe er galt med barnet, hva de skal gjøre for å stimulere barnet, og kanskje fremskynde barnets motoriske utvikling. De fortjener et kvalifisert svar. Fysioterapeuters kunnskapsfelt er kropp, bevegelse og funksjon, hvor undersøkelse og funksjonsvurdering utgjør fundamentet for valg av behandling og tiltak (5). Vi har i oppgave både å kunne identifisere barn med skjevutvikling, men også å kunne trygge foreldre i de tilfellene, det ikke er grunn til bekymring. I begge tilfeller er god og forståelig informasjon et viktig tiltak. Vi må ikke tro at vår kunnskap om barns motoriske utvikling er en tatt-forgitt kunnskap, som alle foreldre innehar. Det kan være en krevende balansegang å evaluere et barns motorikk, for deres utvikling følger ikke nødvendigvis en ren lineær kurve med en forutsigbar rekkefølge, det kan også dreie seg om et »to steg frem og ett tilbake«-mønster Derfor er det viktig både med evidensbasert praksis, og en viss mengde erfaring rundt normalvariasjon. For-

eldre har gjerne bare barnets søsken eller barselgruppe som sammenligningsgrunnlag, hvilket kan gi et skjevt bilde av hva som er «normalt».

Når det gjelder tidsaspektet for motorisk utvikling, har jeg stilt meg spørsmålet om, hva som haster? Hvilken rolle har det for barnet, om det tar sine første skritt innen det fyller ett år eller halvannet år? Og kan det være at fokuset på motoriske milepæler er ensidig, kanskje uhensiktsmessig? Og hvilke aktører tjener på dette jaget etter en rask utvikling?

Jeg kaller dem milepælsmafia. Media og produsentene som vil selge all verdens utstyr for at barnet skal krabbe, stå og gå så tidlig som mulig. Eller nabokonen som kommenterer, at datteren din ikke går selvstendig ennå- hennes tre sønner raste jo rundt innen de feiret sin første fødselsdag. Det er nok ikke en ond nabokone, men disse forventningene kan skape usikkerhet hos foreldre.

Det motoriske kappløp

I essayet reflekterer jeg over motorisk utvikling som en del av en livslang konkurranse. Det å være stor, sterk og tidlig ute fremheves som positivt. Fra barnet tar sitt første åndedrag og blikk på verden, møtes det med spørsmål: Hva var vekten, lengden? Hvilken persentil ligger han på? Har han begynt å rulle? Dette med å sammenligne og konkurrere virker som en iboende sosial egenskap hos oss. Jeg har undersøkt en stor gruppe spedbarn i forbindelse med både forskning og klinisk virke som fysioterapeut. Flere ganger har jeg erfart, at foreldrene til barn som er tidlig ute med sin motoriske utvikling er spesielt stolte av dette, mens foreldre til barn som bruker lengre tid unnskylder dem med, at de er litt late. Som sagt skjer denne utviklingen i et varierende tempo, og jeg sammenligner det litt som hestens gangarter. Av og til er utviklingen i skritt og trav, andre ganger i full galopp. Noen ganger kan det virke som om den motoriske utviklingen gjør holdt, mens andre ferdigheter kommer på banen. Nye ord for eksempel, eller et vink når du går og en klem når du kommer; sosiale ferdigheter som gjør seg godt i selskapslivet. Tilbake til denne hestemetaforen; veddeløpshesten har muligens en større popularitet enn den rolige trekkhesten. Har vi en tilsvarende tendens hos oss selv, ved å favorisere de med hurtig utvikling?

Motoriske vansker

De fleste barn har ikke motoriske vansker, men de barna som sliter med grunnleggende ferdigheter som å hoppe, hinke, løpe og håndtere ball kan havne utenfor i lek og aktivitet. Dette skaper en ond sirkel med mindre bevegelseserfaring og sosial interaksjon (7). Vanskene blir mer synlig, når barnet begynner på skolen. Kanskje har det behov for mere tid til av- og påkledning eller det sliter med å treffe ballen, de skal sparke eller ta imot. Forskning viser at barn med gode motoriske ferdigheter er mer populære og har høyere status enn barn med svakere motoriske ferdigheter, som også i større grad er utsatt for mobbing (8). På denne måten kan barna med gode motoriske ferdigheter ha et fortrinn, når det kommer til utvikling av vennskap og relasjo-

ner, noe som i sin tur gir næring til kappløpet om motorisk utvikling. Selv om enkelte mindre motoriske vansker først oppdages i skolealder, er ikke det ensbetydende med, at disse vanskene først oppstod på dette tidspunktet, eller at barna «vokser dem av seg». Også mindre motoriske vansker kan oppdages tidlig (9). I en oppfølgingsstudie av barn med motoriske vansker konkluderte forfatterne med at «milde til moderate vansker også kan ha klinisk og praktisk betydning i det lange løp» (min oversettelse) (10). Fysioterapeuten kan hjelpe disse barna, hvis vi evner å fange dem opp. Det er her balansegangen synliggjøres: Vi skal forsøke å fange opp barn med vansker, men vi skal ikke stemple barn som motorisk klossete eller forsinket, når de kanskje bare tar seg god tid. I sistnevnte tilfelle risikerer vi å skape unødig bekymring hos foreldre. Jeg tenker derfor, at vi må løfte blikket ut over motoriske milepæler. Det er ingen tvil om at ferdighetene rulle, krabbe, sitte og gå er nyttige, men kanskje ikke så viktig, hvilken levemåned barnet oppnår disse? Er det ikke andre aspekter ved bevegelsesutviklingen som er mer betydningsfulle?

Hva med bevegelsenes karakter og kvalitet for eksempel?

Standardisert vurdering av motorisk funksjon

Standardiserte og reliable måleinstrumenter for motorikk er et av fysioterapeutens viktigste verktøy, og det kan virke som en liten jungel av ulike muligheter for å vurdere motorikk de første to leveår (11, 12). Likevel vil ikke de tilgjengelige testene imøtekomme samtlige kriterier for reliabilitet og validitet og klinisk anvendbarhet.

Måleredskapet Infant Motor Profile (IMP) er en relativ nykommer på dette området som vurderer barnets spontanbevegelser innenfor domeneene: utførelse, variasjon, adaptabilitet, flyt og symmetri. Som navnet tilsier gir det et bilde av barnets motoriske profil, og dermed et grunnlag for både ressurser og utfordringer ved barnets motoriske funksjon, ut over de motoriske milepælene (13). Testen krever lite

utstyr for å gjennomføres og fordrer lite håndtering av barnet. Her er det vårt kliniske og analytiske blikk som settes på prøve.

Det er gjort flere metodiske studier av IMP sine psykometriske egenskaper (13-15). I den første studien i mitt PhD prosjekt, vurderte jeg reliabilitet for et utvalg barn i primærhelsetjenesten. Resultatene viste at testen er anvendbar og reliabel under forutsetning av tilstrekkelig opplæring og veiledning (16). Det viste seg, at det er de kvalitative aspektene ved testen som var mest krevende å vurdere, hvilke også viser seg som svært betydningsfulle for barnets nevro-motoriske funksjon. Variasjon i barnets spontane bevegelsesrepertoire samt barnets evne til å adaptere og tilpasse sine bevegelser har vist seg som viktige prediktorer for barnets utvikling (17). Videre kan mangel på flyt i bevegelser være et tegn på en ikke-optimal neurologisk funksjon (18).

En interessant utfordring som dukker opp i forbindelse med IMP og vurdering av ulike aspekter av motorisk funksjon, er hvorvidt de kan kvantifiseres. Kan flyten i et bevegelsesmønster være enten-eller? Hvordan kan vi beslutte at spontanmotorikken har variasjon eller ikke? Hva er nok variasjon for å gi beste score? Disse spørsmålene er så spennende og krevende, at de fortjener en egen artikkel. Fortsettelse følger som man sier i filmverden. Eller vil noen av dere lesere ta stafettpippen videre?

Ut over bruk av standardiserte tester, er foreldrenes vurdering av barnets funksjon relevant å ta med i en helhetlig vurdering av barnets utvikling. Det er påvist sammenheng mellom foreldrenes bekymring for barnets utvikling og faktiske utfordringer og forsinkelser hos barnet (19-22). I mitt PhD prosjekt har jeg valgt å se nærmere på det foreldre rapporterte spørreskjemaet Ages and Stages Questionnaire (ASQ). I min andre studie undersøker jeg, om ASQ og IMP fanger opp de samme barna. Kan det tenkes at ASQ kan brukes som en screening for å henvise barn videre til fysioterapeut for en IMP-test?

Hva kan påvirke motorisk funksjon?

Ut over disse verktøyene, er det viktig å kjenne til bakgrunnsinformasjon til barn og mor. Hva er barnets forutsetninger for bevegelsesutvikling? Gjennom tidligere studier er vi godt kjent med determinanter for motorisk funksjon, slik som individets biologiske forutsetninger (gestasjonsalder, fødselsvekt eller neonatale tilstander) (23-25), mors helse og levevaner slik som røyking i svangerskap og stress (26). Videre finnes miljø- og kontekstfaktorer slik som boligforhold, familiesammensetning, tilgang til leker, søvnmønster, håndtering og stimulering (27-29). Ingen tvil om at utviklingen av motorisk funksjon er mangefasettert og dynamisk, og selv med bred kunnskap på området finnes fortsatt noen kunnskapshull. I tillegg bør studiene ses i sin kulturelle og nasjonale kontekst. Derfor vil jeg i mitt PhDprosjekt også se på ulike faktorer assosiert med motorisk funksjon hos barn i Norge. I denne sammenheng vil data fra Medisinsk fødselsregister tas i bruk.

Planleggingen av PhD-prosjektet begynte i 2014, og jo lengre tid jeg jobber med det, jo flere interessante spørsmål dukker opp. Samtidig ser jeg også hvilke begrensninger et enkelt PhD forløp har. Temaene bevegelse, typisk motorisk utvikling, motoriske forsinkelser og vansker og fysioterapeutenes balansegang i denne sammenheng vil nok alltid være aktuell.

Essayet «*Milestone mafia – or a tribute to diversity? Perspectives on typical motor function in infancy*», kan leses i fulltekst på: <https://fysioterapeuten.no/barnefysioterapifagessay-mefald-tveten/milestone-mafia-or-a-tribute-to-diversity-perspectives-on-typical-motor-function-in-infancy/127472>. Jeg håper denne lesningen inspirerer til videre refleksjon. Har du innspill, kommentarer, eller går du kanskje med en forskerspire i magen må du gjerne ta kontakt for å utveksle ideer.

En komplet referenceliste kan downloades på: <http://www.boerrefysioterapi.dk/om-os/born-i-fysioterapi/referencelister>